

УДК 374.1

Система неформальної освіти в державі Ізраїль

Олександра Компанієць,

викладач,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник — доктор наук з державного управління, доцент *Н.С. Калашник*

Незадоволення системою освіти в Україні на жаль є такою самою ознакою часу, як економічна криза, занепад соціальних інституцій тощо. Зростає кількість громадян, які прагнуть здобувати освіту для дітей чи для себе за кордоном. Зростає кількість дітей, яких забирають на домашнє навчання через незадоволення середньою школою.

Також не відповідають викликам часу форми здобуття освіти (особливо обов'язкової) в Україні. Сучасні тенденції у Європі та світі передбачають три форми здобуття освіти: формальна, неформальна освіта і інформальне навчання. При цьому законодавствами багатьох країн передбачено механізми визнання результатів неформальної освіти та інформального навчання у системі формальної освіти. Проект Закону України «Про Освіту» від 12.02.2015 р. N 2121 вперше в історії українського законодавства порушує питання про визнання неформальної освіти [4]. Але, як і будь-яка нова реалія, яка прогнозується для імплементації, система неформальної освіти потребує вивчення позитивного досвіду інших країн, вивчення перспектив та доцільності цього кроку, а також механізмів адаптації до українських реалій та історико-педагогічного досвіду, відповідності цілям та завданням системи освіти в Україні як такої.

Метою статті є надати описову характеристику системі неформальної

освіти держави Ізраїль в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

Завданнями, які обумовлені метою статті, є:

- визначити місце неформальної освіти в сучасній освітній системі держави Ізраїль;
- охарактеризувати певні особливості, що існують у визначенні поняття «неформальна освіта» в ізраїльській фаховій літературі;
- презентувати форми та напрями освітньої роботи, які сьогодні існують в системі неформальної освіти держави Ізраїль;

Незважаючи на те, що проблемами іноземного досвіду в сфері неформальної освіти в Україні займалася такі дослідники, як педагоги О. Шапочкіна, В. Давидова, Т. Григор'єва, Н. Терьохіна, Е. Гусейнова, Ю. Лук'янова та інші фахівці, правознавці В. Бахрушин, О. Войтенко, І. Шуміло (в ракурсі діяльності приватних університетів в Україні), соціологи О. Білинська, С. Попов, К. Шендеровський, О. Василенко, культурологи А. Платонова, О. Лазоренко та інш., саме досвід держави Ізраїль, поки що залишився поза увагою вітчизняних дослідників. В Ізраїлі дослідженням історичного процесу та перспективами розвитку неформальної освіти на сучасному етапі (методи, форми, практична організація неформальної освіти та її кореляція з освітою формаль-

ною в Ізраїлі) займаються такі науковці, як Б. Хазан, Д. Шугуренський, Й. Мірвіс, М. Кіпніс, Н. Мендель-Леві, І. Арці, Ш. Роман, Х. Клібанський, Х. Нашрин та інші.

Внаслідок особливостей перебігу історико-педагогічного процесу єврейської етнічної групи (дистанціювання традиційної/домашньої освіти та виховання від системи формальної освіти та виховання в місцях постійного проживання, закритість форм та традицій в системі традиційної єврейської освіти, збереження власної самоідентичності за рахунок неформальних форм освіти тощо), на сьогодні держава Ізраїль є світовим флагманом неформальної освіти. Зі зростанням темпів «алії» — репатріації до Ізраїлю, та кількості переселенців, зростала кількість єврейського населення різних вікових груп.

Поруч з формальною освітою, поширюється розвиток і неформальної освіти, яка в значній мірі завжди була складовою освіти єврейського народу протягом років життя в діаспорі — «Вигнанні». Історія єврейської діаспори свідчить про те, що національна система виховання в різні історичні епохи, в значній мірі, складалась з тих елементів, що на сьогоднішній день відносять до системи неформальної освіти. Таким чином, сучасна ізраїльська неформальна освіта, виходить з системи цінностей, що склалась протягом існування єврейського народу в умовах відсутності державності [3, с. 54].

У 2007 році парламентом Ізраїлю прийнято законопроект, згідно якому кожна людина має право на отримання неформальної освіти. Для реалізації цього положення кожний муніципалітет зобов'язаний створити на своїй території розгалужену систему закладів неформальної освіти, яка трактується як доповнююча. За визначенням Міністерства освіти Ізраїлю, неформальна освіта — це будь-який вид організованої систематичної навчально-виховної діяльності, що не співпадає з діяльністю формальних закладів освіти [5, с.14]

Професор Баррі Хазан (Barry Chazan) у статті «Філософія неформальної єв-

рейської освіти» виводить вісім основних характеристик, що покладено в основу сучасної системи неформальної освіти держави Ізраїль:

Людина в центрі освітнього процесу. Людина розглядається не як сосуд, що потребує наповнення знаннями, а як динамічний організм, який формується і зростає через активну участь у процесі навчання.

Центральна роль досвіду. Поняття досвіду спирається на ідею, що фізична участь у події або її емоційне переживання дозволяє зрозуміти концепцію, факт чи ідею безпосереднім шляхом.

Навчальна програма, що базується на досвіді і цінностях. Навчальна програма, яка застосована в Ізраїлі і до неформальної освіти, коріниться в сформованому наборі національних цінностей і досвіду. Центральним аспектом навчальної програми ізраїльської неформальної освіти є її гнучкість і динамічність.

Інтерактивність. Активна взаємодія між учасниками (учнями і вчителем) є критично важливою в освітньому процесі. Принцип інтерактивності передбачає створення стимулюючого середовища, в якому уважно слухають один одного і реагують на висловлювання з гідністю, де учасникам комфортно сперечатися і висловлювати навіть протилежні думки. Робота вчителя в неформальному освітньому процесі полягає в тому, щоб створити динамічні інтерактивні процеси між учасниками, ведучими, навчальним матеріалом і національними традиціями.

Груповий досвід. У системі неформальної освіти Ізраїлю група є невід'ємною частиною процесу навчання. Група, частиною якої є людина, формує її погляди, мову і саму її особистість. Тобто робота в групі — це не просто процес одночасної передачі знань всім учасникам, а складний динамічний процес вивчення ідей і цінностей через сутність групового процесу.

«Культура» освіти. На думку ізраїльських педагогів, цінність та мета освіти полягає у «створенні культури» [2; 3; 7]. «Культура» в даному контексті розглядається як сукупність компонентів, які

складають освітній контекст: норми і коди поведінки, правила взаємодії, мовні засоби, стиль одягу, стан приміщення і багато іншого. Відповідно до теорії культурної психології, саме загальне культурне середовище підносить, створює і зміцнює цінності, ідеї, досвід, норми і, зрештою, світогляд.

Залучення. Неформальна освіта прагне залучити всіх учасників до активної взаємодії, але без насильства, допомагаючи кожному знайти такий ступінь залучення, при якому людині комфортно.

Цілісність системи «Вчитель/куратор». Куратор у неформальній освіті навчає за допомогою слів та справ, також як і шляхом формування культури, в центрі якої цінності і традиції. Основна мета куратора — особистісне зростання учасників групи/класу через взаємодію і формування досвіду [8, с. 34–36].

Увага до особистості і акцент на важливих для кожного учасника питаннях стали поштовхом до опису неформальної освіти як «радісного», «веселого», «приємного» проведення часу в фаховій педагогічній літературі Ізраїлю (М. Кіпніс, Ц. Цвмерет, Н. Мендель-Леві). Це не пов'язано з легковажністю або нестачею серйозності. Справа в позитивних почуттях, що викликає в учасників приналежність до групи, від досвіду і традицій, що в цій групі склалися.

Сьогодні згідно чинного законодавства неформальну освіту в Ізраїлі контролює Міністерство освіти держави Ізраїль, але насправді втручання держави в систему неформальної освіти є опосередкованим. Фактично, воно зводиться до створення умов для розвитку і функціонування закладів неформальної освіти, регулювання правових та кваліфікаційних відносин між формальним та неформальним компонентом системи освіти держави Ізраїль. Основною рушійною силою для функціонування та розвитку системи неформальної освіти в країні залишається громадська ініціатива. Громадські рухи та неурядові організації, чітко реагують на виклики, що ставить перед ізраїльським суспільством життя.

Сьогоднішня неформальна освіта в державі Ізраїль не обмежується концепцією «Неформальна освіта — освіта дорослих» і охоплює всі без винятку аспекти професійної діяльності та соціально-вікової приналежності людини. Наприклад:

Неформальна освіта для дітей та молоді. Сюди слід віднести групи та різноманітні гуртки, що діють при ізраїльських школах та університетах. Більшість з них пов'язані з формуванням у дітей різноманітних соціальних навичок, підтримкою особистості в процесі соціалізації, психічно-емоційними аспектами формування особистості. Значну кількість серед молодіжних організацій неформальної освіти займають молодіжні рухи (наприклад, ізраїльські скаути «Цофім»).

Неформальна освіта для військових. Систему неформальної освіти для військових складають заклади освіти, що діють, або пов'язані з армією. До них можна віднести групи психологічної підтримки, а також курси та різноманітні гуртки, завдяки яким людина, що перебуває на військовій службі, отримує додаткові знання, емоційну підтримку та можливість для саморозвитку.

Неформальна освіта для репатріантів. Значна кількість неформальних груп в Ізраїлі, як і в часи великої алії, задіяна в сфері підтримки нових репатріантів. Кожний рік до Ізраїлю на постійне місце помешкання приїздить велика кількість людей з різних країн світу (162 000 — осіб протягом 2014 року). Більшість з них становлять вихідці з країн колишнього СРСР, Ефіопії та Франції. Неформальна освіта в даному контексті, в першу чергу, покликана долучити цих людей до норм, правил та цінностей ізраїльського суспільства.

Неформальна освіта для педагогічних працівників. Окрему ланку в системі неформальної освіти держави Ізраїль сьогодні складають групи та установи неформальної освіти, що задіяні в підготовці працівників системи освіти (як формальної, так і неформальної). Тут можна виділити як групи, що працюють при педагогічних навчальних закладах, де

навчаються майбутні педагогічні працівники, так і групи, що працюють в рамках підвищення кваліфікації, для працівників, що вже мають професійний досвід [3; 6; 7].

В сфері додаткової освіти для дорослих пов'язана робота цілого ряду груп та установ, що зазвичай розташовані у «матнасах» — муніципальних центрах культури та дозвілля, які зосереджені на вирішенні питань безперервної освіти для усіх вікових категорій [2].

В якості висновків зазначимо, що доволі часто у традиційній системі освіти людина, яка дотепер вважала, що отримала блискучу освіту і може не боятися за своє майбутнє, опиняється у ситуації, коли отримані нею знання застарівають, а сучасні професійні кваліфікації та вимоги працедавця вимагають поглиблення існуючих знань або ж набуття нових знань та навичок. У цьому випадку, людина звертається до нетрадиційних форм освіти, серед іншого, до неформального навчання, щоб поліпшити кваліфікацію, поглибити знання та набути нові навички і досвід [1, с. 10].

Демографічна ситуація в Україні потребує більш повнішого залучення дорослого населення до освітніх процесів також і за рахунок неформальної освіти. Тому питання формування цілісної системи неформальної освіти (а не лише фрагментарне надання певних освітніх послуг) є на разі часу, але потребує ретельного вивчення вже існуючого у світі досвіду. Система неформальної освіти держави Ізраїль перевірена часом і пройшла довгий час розвитку, що почався задовго до створення самої держави і на сьогоднішній день становить одну з найрозгалуженіших систем неформальної освіти у світі. До її переваг можна віднести органічну взаємодію з системою формальної освіти, наявність форм та методів, які задовольняють потреби як суспільства в цілому, так і представників всіх без винятку вікових, соціальних, професійних прошарків населення країни, спрямування на швидке вирішення конкретних економічних та соціальних проблем су-

спільства зі збереженням акценту на національну самоідентифікацію, традиційні цінності тощо. Отже, досвід Ізраїлю може бути корисним при будівництві системи неформальної освіти в Україні.

Література

1. *Вершиловский, С.* Непрерывное образование: историко-теоретический анализ феномена / С.Вершиловский. — С.-Пб. : СПБАППО, 2008. — 155с.
2. *Кипнис, М.* Песах и неформальное образование в Израиле / М. Кипнис // Израиль для Вас. — 15.03.2015 — [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://il4u.org.il/blog/about-israel/israel-today/pesax-i-neformalnoe-obrazovanie-v-izraile>
3. *Коен Авраам Оded.* Неформальна освіта. Додаткова освіта. Ідейно-історичний фон/ Авраам Оded Коен // Ювілей системи освіти в Ізраїлі. — Єрусалим: Міністерство освіти, 1999. — С.52-117 (мовою іврит).
4. *Крулько, І.* Чи потрібна в Україні неформальна освіта / І. Крулько // Українська правда. — 10.03.2015
5. *Система освіти в Ізраїлі.* Методичні матеріали міністерства абсорбції держави Ізраїль. — Єрусалим : Міністерство абсорбції, 2015. — 73 с. (мовою іврит).
6. *Сміт, М.* Неформальна освіта // Освіта на місцях : зб. статей з неформальної єврейської освіти. — Нью-Йорк : University Press, 2010. — С.115-134. (мовою іврит)
7. *Шугуренській, Д.* Це наша школа: Неформальна освіта і місцеве самоврядування / Д. Шугуренській // Навчання на місцях: Хрестоматія з неформальної освіти. — Тель-Авів : Тель-Авівський ун-т, 2014. — 506 с. (мовою іврит).
8. *Chazan, B.* A philosophy of Israel education/ Barry Chazan. — New York : Springer, 2016. — 68 p.

10.02.2017